

AŠ MANAU

Šiame numeryje:

Darbą pradeda naujoji Europos Komisija – p. 2

Lietuva – 15 metų ES narė – p. 8

Išleistas metodų rinkinys „Pažink Europa“:

skelbiame konkursą! – p. 12

Naujienlaiškį rengia

 VILNIAUS UNIVERSITETAS
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

Naujienlaiškį remia

LIETUVOS RESPUBLIKOS
UŽSIENIO REIKALŲ
MINISTERIJA

DARBAŲ PRADEDA NAUJOJI EUROPOS KOMISIJA:

*pirmoji moteris - pirmininkė,
ambicinga darbotvarkė ir Lietuvos atstovavimas*

[Delfi.lt](#) Darbą gruodžio 1 d. oficialiai pradėjo naujas Europos Vadovų Tarybos pirmininkas belgas Charles'is Michelis ir naujos sudėties Europos Komisija (EK), kuriai vadovaus vokiečių Ursula von der Leyen. Darbus nauja EK pradeda mėnesiu vėliau, nei buvo planuojama. Naujos sudėties ES vykdomoji institucija dirbti turėjo pradėti lapkričio 1-ąją, bet europarlamentarai atmetė Vengrijos, Rumunijos ir Prancūzijos pateiktus kandidatus į EK, o naujų kandidatūrų svarstymas ir patvirtinimas užėmė kelias savaites.

[15min.lt](#) Europos Parlamento komitetai pirmadienį baigė Europos Komisijos narių individualių kandidatūrų tvirtinimo procedūrą, atverdami kelią naujos sudėties Europos Sąjungos aukščiausiai vykdomosios valdžios institucijai pradėti darbą nuo gruodžio 1 dienos, pranešė Europos žiniasklaida.

[Lrt.lt](#) Jungtinės Karalystės (JK) vyriausybė laiške būsimajai Europos Komisijos (EK) pirmininkei Ursulai von der Leyen patvirtino iki gruodžio 12 d. vyksiančių parlamento rinkimų neteiksianti kandidato į eurokomisarų.

[Delfi.lt](#) Į politiką atėjusi vėlai, sulaukusi 42-ejų, U. von der Leyen sparčiai kopė politinės karjeros laiptais. Pravertė išskirtinė disciplina bei darbštumas, padėjo ir ta aplinkybė, kad, būdama aukšto politiko dukra, ji anksti susidūrė su politinio gyvenimo kasdienybe, dar paauglystėje intuityviai išmoko elgtis kaip politikė profesionalė, pastebi žurnalas „Gala“.

Darbotvarkė

[Kaunožinios.lt](#) Išrinktoji Komisijos pirmininkė Ursula von der Leyen sakė: „Ši komanda dirbs europietišškai – imsime ryžtingą kovą su klimato kaita veiksmy, stiprinsime partnerystę su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, apsibrėšime mūsų santykius su labiau savimi pasitikinčia Kinija ir būsime patikimesni kaimynai, pavyzdžiui, Afrikos šalims. Mano vadovaujama Komisija bus geopolitinė ir pasiryžusi vykdyti tvarią politiką. Taip pat noriu, kad Europos Sąjunga būtų daugiašališkumo gynėja. Juk žinome: esame stiprūs tuo, kad kartu darome tai, ko negalime padaryti pavieniui.“

[Europos Komisija](#). Naujosios Europos Komisijos tikslai 2019-2024 metams: *Europos žaliasis kursas, *Ekonomika, kuri tarnauja žmonėms, *Prie skaitmeninio amžiaus prisitaikusi Europa, *Europinio gyvenimo būdo apsauga, *Stipresnė Europa pasaulyje, *Naujas Europos demokratijos postūmis.

Komisijos sudėtis

[15min.lt](#) U.von der Leyen, prieš kviesdama ES nares siūlyti savo kandidatus į EK, pabrėžė, kad norėtų savo komandoje pasiekti lyčių balansą. Daug šalių nepateikė dviejų pavardžių, kaip buvo prašoma, bet buvo pasiūlyta pakankamai kvalifikuotų kandidačių, tad U. von der Leyen EK komanda turės daugiausia moterų istorijoje.

[Vz.lt](#) Ursula von der Leyen, naujoji Europos Komisijos pirmininkė, paskyrė Lietuvos deleguotajam dabartiniam ekonomikos ir inovacijų ministrui Virginijui Sinkevičiui eurokomisarų portfelį, atsakingą už aplinką ir vandenynus.

[Lrt.lt](#) Artėjant Lietuvos kandidato į Europos komisarų Virginijaus Sinkevičiaus klausymams Europos Parlamente (EP), komitetų pirmininkai įvertino jo galimybes. Abu pabrėžia, kad lietuviui tenkanti sritis – pilna iššūkių, bet tik nuo V. Sinkevičiaus kompetencijos ir savybių priklausys klausymų rezultatas.

[Delfi.lt](#) „Tik ką paskambinau Virgiui Sinkevičiui, pasveikinau - stebėjau gyvai jo pasirodymo pradžią, po to išskubėjau į oro uostą - palyginus su kai kuriais kitais komisarais, atrodė labai neblogai. Tikrai nebuvo gėda už Lietuvą. Gerai pasiruošęs, gal per daug įsitempęs, bet jaunumą pavertė privalumu, paskelbęs, kad yra pirmasis komisaras, gimęs po Berlyno griūties. Salėje jautėsi, kad tai daug kam buvo nelauktas argumentas“ – feisbuko paskyroje teigia Seimo narys A. Kubilius.

[15min.lt](#) Viena Europos žaliųjų frakcijos Europos Parlamente lyderių Ska Keller sako, kad Lietuvos kandidatas į Europos Komisiją Virginijus Sinkevičius nėra jų atstovas, tačiau gerai užsirekomendavo per prisistatymą Briuselyje.

[Lrt.lt](#) Pirmą kartą Europos Komisijos pirmininko kabinete dirbs lietuvė – jau buvusi finansų viceministrė [Miglė Tuskienė](#) tapo Ursulos von der Leyen patarėja ekonomikai. M. Tuskienės teigimu, jos darbas buvo visada susijęs su ES ekonominiais ir finansų klausimais, todėl tai yra vieta, kurioje ji gali atsiskleisti geriausiai.

 Virginijus Sinkevičius
Rugpjūčio 22 d. · 🌐

Politinė vasara baigiasi, o ilgas, sunkus, bet įdomus kelias tik prasideda. Kitoku eiti ir neverta 😊

Pirmiausia, noriu išreikšti padėką Lietuvos žmonėms, kurie man suteikė galimybę atstovauti jų valią Lietuvos Respublikos Seime, atvėrė man kelią į politiką. Jų pasitikėjimas yra tai, dėl ko dirbau ir dėl ko dirbsiu.

Taip pat noriu padėkoti Lietuvos Respublikos Prezidentui, Ministrui Pirmininkui ir kolegoms Seime, kurie nepriklausomai nuo frakcijos pareiškė pasitikėjimą mano kandidatūra į Europos Komisijos komisaro postą. 30-ųjų Baltijos kelio metinių išvakarėse man tai simbolizuoja tikėjimą Lietuvos Nepriklausomybės karta bei Europos idėja.

Įkvėpanti naujosios Europos Komisijos prezidentės Ursulos von der Leyen vizija, kad Europa yra lygi visiems nepriklausomai nuo lyties, amžiaus, kilmės ar regiono, yra Europos Sąjungos įprasminimas. Šiandien Lietuva siunčia signalą Europai, kad yra atvira ir padedanti augti. Tapsmą kandidatu į Europos Komisijos komisarus laikau ne savo, o Lietuvos nuopelnu – ši šalis ir jos žmonės sukūrė aplinką, kurioje jaunas žmogus gali įgyvendinti savo idėjas politikoje, versle ar nevyriausybinėse organizacijose.

Pateisinti pasitikėjimą karta, kurią atstovauju, nenuvilti Lietuvos ir savo darbu prisidėti prie Europos idėjos, kuria visuomet nuoširdžiai tikėjau - šiandien tampa svarbiausiu mano tikslu.

Nuotr. R. Danisevičius (Irytas.lt)

 735

90 komentarų 9 bendrinimai

EKSPERTŲ KOMENTARAI

Prof. Ramūnas Vilpišauskas

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

Europos Komisijos pareigūnai siekia formuluoti savo programinius tikslus taip, kad jie skambėtų patraukliai ir ambicingai. Ne vieną dešimtmetį ES reikalais domėjosi daugiausia jos šalių politinis ir verslo elitas bei vadinamasis „Briuselio burbulas“ - ES institucijų ir valstybių narių atstovybių prie jos darbuotojai. Tačiau nuo tada, kai nuspręsta pereiti prie bendros valiutos euro ir ypač po to, kai pastarojo dešimtmečio laikotarpyje kilo euro zonos, migracijos, saugumo, Brexit, transatlantinių santykių krizės, žmonių susidomėjimas ES reikalais išaugo. Atitinkamai ir ES institucijos ėmė mokytis labiau susieti savo darbus su tuo, kas rūpi jos šalių piliečiams. O tai yra nemenkas iššūkis, žinant, kad ES galios yra ribotos - daugiausia susijusios su tuo, kas kerta jos valstybių sienas, bei bendra valiuta. Tuo tarpu tokiais žmonėms svarbiais klausimais kaip švietimas, sveikatos apsauga, mokesčiai ar gynyba svarbiausius sprendimus ir toliau priima ne ES, o valstybės narės.

Be to, Europos Komisija, įgyvendindama savo programą, yra priklausoma nuo Tarybos, t.y. valstybių narių sutarimo ir pritarimo jos siūlymams, bei Europos Parlamento palaikymo. Dažnai būtent dėl nesutarimų tarp valstybių narių EK siūlymai lieka neįgyvendinti, o tokių nesutarimų esama ir daugeliu naujosios EK programoje numatytų klausimų. Pavyzdžiui, su klimato kaita susijusios priemonės energetikos ar transporto srityse reiškia daug kainuojančias investicijas ir reikšmingus pokyčius dirbantiems minėtuose sektoriuose, dėl kurių vyks aštrios diskusijos tarp ES valstybių narių. Galima numatyti, kad tos šalys, kuriose anglių pramonė ar panašios šakos išlieka svarbios, neskubės pritarti ambicingiems siūlymams.

Beje, neseniai apie „subalansuoto atsako“ į klimato kaitą svarbą pasisakė ir didžiausia Europos Parlamento frakcija Europos liaudies partija, o tai rodo ketinimą rimtai vertinti galimą aplinkos taršą mažinančių priemonių poveikį verslui ir vartotojams. Nors technologinės inovacijos dažnai padeda suderinti aplinkos apsaugos ir ekonomikos augimo prioritetus, tačiau tai pavyksta toli gražu ne visada. Kalbant apie skaitmeninę ekonomiką ar ekonomikos augimą, pagrindiniai EK įrankiai yra susiję su tuo, kas patenka į ES kompetencijas, o tai yra bendrosios rinkos reikalai, kitaip sakant, laisvės prekiauti, teikti paslaugas, investuoti bei judėti visoje ES įtvirtinimas.

Šalia to dar yra ir santykinai nedidelis ES biudžetas, kurio labai nedidelė dalis (daug mažesnė, nei ta, kuri tenka ūkininkams remti) gali būti skiriama inovacijoms bei ekonomikos augimą stiprinančioms veikloms. Tačiau inovacijų proveržiai ir ekonomikos augimas, o tai reiškia ir valstybių finansinės galimybės, labai priklauso nuo pačių piliečių ir rinkos sprendimų. Todėl į EK programą reikėtų žiūrėti pirmiausia kaip į simbolinius siekius, kurių įgyvendinimo sėkmė priklausys nuo jos gebėjimo ne tik sutelkti sutarimą tarp valstybių narių bei Europos Parlamento, bet ir rasti tinkamą balansą tarp to, ką turi daryti ES, o kas turi likti valstybių atsakomybė ir kiek erdvės paliekama veikti patiems žmonėms, sudarant geresnes sąlygas pasinaudoti narystės ES privalumais.

Nepamirškime, kad tai, kas aktualu Lietuvoje gyvenantiems, nebūtinai aktualu Olandijos ar Graikijos gyventojams. Tad tiek ES viduje, tiek ir mėginant ES veikti kaip vieningam veikėjui pasaulio politikoje, kiekvienu klausimu - nuo reagavimo į grėsmes, kylančias iš autoritarinių valstybių, iki migracijos ar prekybos susitarimų, valstybės turi rasti bendrą vardiklį, o tai užima laiko ir neretai koreguoja ambicingus siekius.

[domu stebėti, kaip keičiasi ES politikos prioritetai, priklausomai nuo Europos Komisijos, ir kartu, kaip greitai keičiasi mūsų pasaulis. Prieš penketą metų buvęs EK pirmininkas J.-C. Junckeris, pradėdamas savo kadenciją, orientavosi daugiausiai į ekonomiką, į ES sugebėjimą išeiti iš globalios ekonomikos krizės, išvesti Graikiją iš skolų krizės ir išvengti iškritimo iš euro zonos. Jo darbe buvo labai svarbūs saugumo klausimai po ką tik įvykusios Rusijos agresijos prieš Ukrainą ir Krymo nelegalios aneksijos. Jam buvo be galo svarbūs migracijos klausimai 2015 m. įvykusios migracijos krizės akivaizdoje, kai net 1,5 mln. pabėgėlių traukėsi iš karo nusiaubtos Sirijos ir stengėsi rasti išsigelbėjimą Europoje. Žinoma, ir varginančios, net tris metus trunkančios Brexito derybos darė įtaką praeitos EK veiklai.

Šiandien turime visai kitokią situaciją. Naujoji EK pradeda darbą nustačiusi naujus prioritetus, tarp kurių ypatingai svarbūs du aspektai: klimatas ir skaitmenizacija. Prieš 5 metus daug mažiau apie tai kalbėjome, nors, be jokios abejonės, tai buvo EK darbo programos dalis ir tada. Žiūrint į Ursulos von der Leyen Komisiją, pagrindinės ambicijos yra išlikti pasaulio lydere klimato kaitos politikos srityje ir skatinti kitas pasaulio galybes - JAV, Kiniją, Indiją, Rusiją, Braziliją, PAR - laikytis ne tik Paryžiaus klimato kaitos susitarimo, bet imtis ryžtingų sprendimų. Norėdama būti tokia lydere, ES turi rodyti pavyzdį bei darbą pradėti nedelsiant. Todėl von der Leyen turi tikslą pasiekti, kad 2050 metais Europa būtų pirmuoju klimatui neutraliu kontinentu. Per 100 pirmųjų darbo dienų bus parengtas pirmasis Klimato kaitos įstatymas, privalomas visoms valstybės narėms, kuriame bus numatyta, ko visi turėsime imtis. Klimato politika atsispindės įvairiose srityse: pavyzdžiui, transporto, energetikos, mokslo ir tyrimų ir ypač žemės ūkio politikoje.

Kitas svarbus prioritetas - skaitmenizacija. Čia Europai tenka uždavinys pasivyti pasaulio lyderes šioje srityje. Deja, atsilikame nuo Kinijos ir JAV inovacijų politikoje ir naujų technologijų pasaulyje. Teks užbaigti skaitmeninės rinkos kūrimą, panaikinti kliūtis duomenų judėjimui, e. prekybos apribojimams, tačiau didelis dėmesys bus skiriamas saugumui: duomenų apsaugai, 5G ryšio saugumui, dirbtinio intelekto etikos standartams. Laukia daug didelių iššūkių, taip pat ir ugdyti žmonių įgūdžius, pavyzdžiui, pasiekti daug didesnę skaitmeninį raštingumą, mokymąsi visą gyvenimą, naujų kvalifikacijų įgijimą.

Pirmųjų dviejų tikslų nebus galima pasiekti be tvarios, augančios ekonomikos. Todėl trečiasis prioritetas ir yra tvari, socialiai orientuota ekonomika, kuri dirba žmonėms. Kuo toliau, tuo labiau bus investuojama į Europos socialinę erdvę, nes švietimas, sveikata, socialinė apsauga yra labiausiai skaudančios sritys ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje. Europos piliečiai tikisi daug ne tik iš savo valstybių valdžios, bet ir iš ES. U. von der Leyen Komisija sieks mažinti socialinę atskirtį, pajamų ir galimybių nelygybę. Tai yra nauja sritis, nes tai nacionalinė kompetencija, todėl bus svarbi valstybių narių pagalba ir įsitraukimas.

Dar vienas labai svarbus prioritetas - Europos saugumas, saugojimasis nuo vidaus ir išorės grėsmių, taip pat ir kibernetinių, hibridinių. Bus kuriama nauja ES sienų ir pakrančių apsaugos tarnyba. Iki 2024 metų turėtų pradėti dirbti 10 000 sienos apsaugos pareigūnų, kurie bus dislokuojami pagal poreikį. Penktas prioritetas - globalus ES vaidmuo pasaulyje. Komisija sieks stiprinti užsienio politiką, pasaulyje kalbant vienu balsu ir veikiant kartu ir sutelktai. ES yra pasaulio prekybos lyderė ir toliau sieks vengti prekybos karų bei ekonominio protekcionizmo. Svarbus kaimynystės aspektas. Komisija nori trečdaliu sustiprinti paramą Rytų ir Pietų kaimynystei. Investicijos didės ir Afrikai, siekiant pagrindinį mūsų kaimyną - žemyną padaryti saugų. Pastangos, žinoma, užtruks, tačiau ilgai bus bandoma pasiekti lygiavertę partnerystę, pakeisiančią iki šiol dominavusį paramos gavėjo ir davėjo santykį.

Šeštasis prioritetas - demokratijos stiprinimas. Teisės viršenybės apsauga bus tikrai svarbus principas. Taip pat EK bendravimas su Europos Parlamentu taps daug tampresnis ir atviresnis, daug labiau įtraukiant EP ir į sprendimų iniciatyvos etapą. Numatoma surengti konferenciją dėl Europos ateities. Piliečiai 2 metus diskutuos dėl ES ateities ir teiks pasiūlymus, kuriuos paskui svarstys Europos lyderiai.

Lietuvai ypač aktualus bus naujojo 2021-2027 m. ES biudžeto tvirtinimas. Pirmą kartą dėl regionų skirtumų, pajamų nelygybės Lietuva bus padalinta į du statistinius regionus: į Vilniaus ir Vakarų bei Vidurio Lietuvą. Tad Vilnius pirmą kartą taps regionu donoru, mokės daugiau į ES biudžetą, nei iš jo gaus, nes šiuo metu Vilniaus regionas yra pasiekęs daugiau nei 112 proc. ES vidurkio, o likusi Lietuva - 65 proc. ES vidurkio pagal BVP vienam gyventojui. Lietuva, kurioje tiek startuolių, galės konkuruoti dėl Skaitmeninės Europos programos paramos. Mums svarbūs energetikos bei infrastruktūros projektai: elektros tinklų sinchronizacija su Europa bei „Rail Baltica“ geležinkelis, jungiantis Lenkiją, Baltijos šalis ir Suomiją. Reikalingos projektus pabaigti investicijos kaip tik ir bus vykdomos per ateinančią biudžeto periodą ir, tikėkimės, galėsime džiaugtis šiais itin svarbiais pasiekimais 2026 metais.

ATGARSIAI FEISBUKE

Like Follow Message

Liepa Želnienė

Spalio 3 d.

Linkiu galimam būsimam eurokomisarui Virginijui sėkmės toliau žaidžiant politinį krepšinį.

O pradžia, pasirodo, buvo tokia. LRT.lt pasakoja R.Karbauskis: "Mes žaisdami krepšinį su ministru (V. Sinkevičiumi – LRT.lt) vienas prieš vieną šnekėjomės ir jis paminėjo, kad norėtų būti Europos komisarų. Aš tai pasakiau frakcijai, todėl nemaniau, kad tai reikia slėpti, kad yra toks noras. Tas noras dabar gali tapti realybe. Tokia ir visa istorija".

Ko jau netrūksta V.Sinkevičiui, tai ambicijų dėl tikslo perplaukt nors ir vandenyną.

15MIN.LT

Klausimai V.Sinkevičiui – nuo dyzelinių automobilių iki kartų kaitos žvejybos sektoriuje

Like 😂 🤔 20

Marius Laurinavičius

Rugsėjo 10 d.

Kadangi dėl V.Sinkevičiaus komisaro portfelio reiškiamos LABAI SKIRTINGOS NUOMONĖS net tarp ekspertų (nekalbant jau apie politikus, kurie bet kurį pralaimėjamą visada bandys parodyti, kaip pergalę), o besidžiauginatys akcentuoja, kad kritikai tiesiog nesupranta aplinkosaugos reikšmės, vieną iš savo komentarų kolegų nuomonei perkelsiu čia. Taip paaiškinsiu, kodėl manau, kad tai - NATŪRALUS VISIŠKOS POLITIKOS NETURĖJIMO KOVOJANT DĖL POSTŲ EUROPOS KOMISIJOJE REZULTATAS. Taigi, "R.Vilpišauskas nurodė, kas mažina V.Sinkevičiaus portfelio svarbą: gali likti pavaduotojo pavaduotoju.Geriau kažin ar suformuluosi...

Aš tik pridurčiau 1. (dėl aiškumo) NE DĖL TO, KAD APLINKOSAUGA NUSIVYLIMAS, o dėl to, kad postas iš esmės reiškia NE KOMISARO, O KOMISARO PAVADUOTOJO PAREIGAS. Kalbėti apie tikrai svarbų Klimato kaitos ar žaliosios politikos portfelį nėra jokio pagrindo, nes jis teko Timmermansui. 2. Aš sakyčiau ne "gali likti" pavaduotoju, o TAIP IR NUMATYTA - to iš esmės net neslėpė pati Europos Komisijos vadovė: "Jis jau užsitarnavo gerą vardą savo srityje. Ir esu tikra, kad jis padarys viską siekdamas rezultatų "žaliosios" srityje" (Timmermanso portfelis - mano pastaba), - kalbėjo išrinktoji EK pirmininkė ir PRIDŪRĖ, KAD V.SINKEVIČIUS TURĖS PATYRUSĮ VADOVĄ-VYKDOMĄJĮ VICEPIRMININKĄ Fransą Timmermansą". 3. Palyginkim komisaro pavaduotojo postą su kitais šiek tiek atitinkančiais dydžiais ir regionais: Latvija, Čekija, Slovakija, Kroatija - viceprezidentai, Estija - Energetika (jokio dubliuojančio viceprezidento)"

Like 😂 🤔 96

11 komentarų 3 bendrinimai

Paulius Gritėnas

Rugpjūčio 20 d.

Didžiausią metų kūlirstį šiandien atikinėja valstiečių ministras Virginijus Sinkevičius. Tris metus Ramūno Karbauskio ir Sauliaus Skvernelio personalijas, pažiūras ir idėjas akiai gynęs Sinkevičius dėl Europos komisaro posto ir maloniai apvalios algos staiga atrado savyje progresyvių Europos žaliųjų.

Jau ir LGBT, lengvųjų narkotikų legalizavimas atrodo XXI amžiaus idėjos. Net ir apie žmogaus teises bandoma mikčioti, nors vis tiek mintys suka link konkurencingumo ir CO2 emisijų. Staiga Karbauskio pasisakymai tapo "jo paties nuomone". Jaunystė, veržlumas, visa kita.

Pasirodo, kad ilgai kišant galvą į savo vadovų užnugarius pradeda Europa ir XXI idėjos šviestis. Toks vienas mažiau vykusių leitenanto Šmito vaikų.

Like 😂 🤔 Jūratė Važgauskaitė, Vilijus Dranseika ir Dar 396 žmonės 7 komentarai

DARBUI SU MOKSLEIVIAIS

- 1) Aptarkite, kokios Europos Komisijos (EK) funkcijos?
- 2) Kaip renkamas EK pirmininkas?
- 3) Kaip sudaroma ir patvirtinama Europos Komisija?
- 4) Parinkite susijusią temą bei panaudokite metodą klasėje iš „Pažink Europą“ rinkinio.
- 5) Padiskutuokite, ką manote apie Ursulą von der Leyen, jos profesinę karjerą? Kokie asmenybės bruožai jai padeda?
- 6) Su mokiniais aptarkite: siekdama užtikrinti lyčių balansą, šalis nares ji ragino pateikti dvi kandidatūras į komisaro postą: vyro ir moters. Ką manote apie tokį jos principinį požiūrį?
- 7) Kurie iš 6 naujos EK tikslų atrodo svarbiausi? Padiskutuokite.
- 8) Ką manote apie Lietuvos atstovą - eurokomisarą V. Sinkevičių? Ar šiame poste jis galės atstovauti ir ginti Lietuvos interesus?
- 9) Kokių kompetencijų reikia geram eurokomisarui?
- 10) Kaip manote, kokios svarbos yra buvusios finansų viceministrės M. Tuskienės paskyrimas EK pirmininkės patarėja ekonomikos klausimais?

LIETUVA – 15 METŲ ES NARĖ

[Lrt.lt](#) „Europa mums davė labai daug - pasitikėjimo, pagarbos, gebėjimo augti, vystytis ir rūpintis savo žmonėmis. Kaip tuo potencialu mes naudojames, jau priklauso tik nuo mūsų. Niekas mums to diktuoti negali, gali tik padėti, jei patys sugebame pasirūpinti savimi, savo saugumu ir savo žmonėmis“, - iškilmingame minėjime sostinės Daukanto aikštėje gegužės 1 d. sakė buvusi šalies prezidentė Dalia Grybauskaitė.

[Delfi.lt](#) „Lietuva geriau nei dauguma ES narių žino, koks sunkus yra kelias ES link ir ko ši kelionė yra verta. Lietuva - jauna, šiuolaikiška valstybė su didinga istorine praeitimi. Lietuvos stiprybė - jos žmonės, jų energija, jų drąsa ir jų siekiai. Lietuva - tai valstybė patyrusi ne vieną sudėtingą išbandymą. Knygnešiai, nutiesę kelią iš XIX a. į Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą 1918 metais, dainuojanti 1990-ųjų revoliucija liudija, kad lietuviai visad išlaikė savo dvasią, kultūrą ir kalbą. Nuo pirmųjų narystės ES dienų Lietuva yra pavyzdinė ES narė ir jos varomoji jėga. Tiesą sakant, Lietuva dažnai elgiasi brandžiau už daugelį ES šalių steigėjų. Lietuva nuėjo ilgą ir sudėtingą pokyčių kelią nuo tradicinės uždaros iki šiuolaikiškos ir vienos iš atviriausių ekonomikų Europoje. Šiame kelyje - ir didelis ES indėlis - rėmėme kiekvieną žingsnį permainų link. Nuo 2004 m. iki 2020 m. pabaigos ES investicijos Lietuvoje sieks 18,1 milijardą eurų, o taip vadinamo „Junkerio plano“ dėka, papildoma 1,6 milijonų eurų investicija nuo 2014 m. pasiekė arba netrukus pasieks beveik 6000 smulkiųjų verslų. Šios paramos dėka įvyko ir įspūdingas Lietuvos Bendro vidaus produkto (BVP) augimas, per 2003-2017 m. išaugęs net 127 procentais ir padėjęs pasivyti kitas ES šalis. BVP augimas - tai ir geležinkelio bei kitų kelių atnaujinimas, ir naujas vėžinių ligų diagnostikos ir gydymo centras Vilniaus universiteto Santaros klinikose“. Buvęs EK pirmininkas J. Claudeas Junckeris.

[Aina.lt](#) „Akivaizdi narystės ES nauda Lietuvą pasiekė keliais frontais. Prisijungimas prie ES padidino Lietuvos patrauklumą užsienio investicijoms - sukauptos tiesioginės užsienio investicijos išaugo nuo 25 proc. iki 41 proc. BVP. Iki šiol bendra iš ES gauta parama pasiekė apie 15 mlrd. eurų - tai lėšos, kuriomis buvo vystoma infrastruktūra, didinamas įmonių konkurencingumas, mažinama regioninė ir socialinė atskirtis. Tačiau turbūt didžiausia teigiama ekonominė įtaka buvo susijusi su atsivėrusiomis sienomis ir 500 mln. gyventojų eksporto rinka“ - „Swedbank“ vyriausiasis ekonomistas dr. Nerijus Mačiulis.

[Delfi.lt](#) „Tiesą sakant, ne kartą esu apie tai pagalvojęs. Aš ne kartą sakiau, ir straipsniuose rašiau, kad mes tiesiog nežinome, kas būtų buvę, jeigu nebūtume tapę ES ir NATO nariais, bet mes matome, kas vyksta su tais mūsų sovietinio konklagerio partneriais, kurie nėra ES ir NATO nariais. Moldova padalinta, Ukraina padalinta, Gruzija padalinta, Baltarusija balansuoja ant inkorporavimo ribos, Armėnija taip pat neturi savarankiškumo. Tai mes galime pasakyti, o Lietuva iš tikrųjų per tuos egzistencinius sakyčiau dalykus - NATO ir ES narystę - garantavo sau ir saugumą, ir gerbūvį. Žinoma, ne tiek patį saugumą ir gerbūvį, kiek galimybę juos kurti stipriai remiant Europos Sąjungai“ - buvęs užsienio reikalų ministras, ambasadorius Antanas Valionis.

[Respublika.lt](#) „Po penkiolikos metų suprasime, jog lietuvių tautos nebėra, jei tokios tendencijos bus, kokios dabar yra, kai yra turtingų, bet ir labai daug vargšų. Atsivežame darbo jėgą iš kitur, o lietuvių tauta čia išnyks. Liks valstybė kaip pavadinimas. Kaip Prūsijos vardas išliko, nors prūsų jau seniai nėra“ - publicistas, filosofas Vytautas Rubavičius.

[Santarvė.lt](#) „Kaip moksleivis, jaunas žmogus, aš gal dar nespėjau pajusti labai daug narystės šioje sąjungoje privalumų. Bet keletą įvardysiu. Praėjusiais metais dviračiu važiauvau iš Lietuvos į Olandiją. Minant tuos beveik 2 tūkst. kilometrų, manęs nė karto niekur niekas nestabdė ir neprašė parodyti dokumentų. Tai, kad Lietuva priklauso Šengeno erdvei ir kad lietuviai gali be vizų keliauti po Šengeno valstybes, mano supratimu, yra vienas didžiausių narystės šioje sąjungoje plusų“ - moksleivis Vytenis Kinčinas.

15 metų narystės Europos Sąjungoje: Lietuvos pasiekimai

Nuo 2004 m. *Erasmus* programos dėka į kitas užsienio šalis (daugiausiai ES) studijų mainams išvyko apie 50 000 Lietuvos studentų. Per tą patį laikotarpį į Lietuvą atvyko apie 30 000 užsienio studentų.

Lietuvos teisėsauga įsiliejo į bendrą saugumo lauką - keičiamasi informacija, vykdomos bendros operacijos. Aktyviai dalyvaujame Europos policijos biuro (Europol) veiklose. Lietuvai susirūpinimą keliantys iššūkiai tampa visos ES strategija, pvz., bendras atsakas į hibridines grėsmes, kibernetines atakas, valstybių narių ir kaimynių atsparumo stiprinimas, kova su dezinformacija.

2003 metais Lietuvos oro uostai aptarnavo mažiau nei 800 tūkst. keleivių, o 2018 metais jų skaičius pasiekė 6,3 milijono, iš Lietuvos tiesioginiais skrydžiais sujungiant net 99 oro uostus įvairiose pasaulio šalyse. Vilniuje ir Kaune pastatyti didžiuliai orlaivių remonto ir techninio aptarnavimo centrai, Lietuvoje veikia modernios pilotų rengimo įstaigos.

ES reglamentavimas dėl eismo saugumo padeda Lietuvai pasiekti geresnių eismo saugumo rodiklių. Per pastaruosius 15 metų įvyko teigiami pokyčiai eismo saugumo srityje: 2004 m. Lietuvoje eismo įvykiuose žuvo 749 žmonių, o 2019 m. žuvusiųjų keliuose skaičius sumažėjo iki 170, t. y. net 77 % mažiau.

Pagal plačiajuosčio ryšio skvarbą Lietuva yra viena iš lyderių Europoje ir pasaulyje. Interneto ryšys mūsų šalyje - vienas pigiausių ES. Išplėtota bazinė plačiajuosčio ryšio infrastruktūra užtikrina net 99 proc. Lietuvos gyventojų galimybę gauti prieigą prie plačiajuosčio ryšio ir naudotis internetu. Lietuva tęsia interneto infrastruktūros plėtrą ir siekia, kad iki 2020 m. visoje šalyje būtų prieinamas naujos kartos interneto ryšys.

Lietuvoje apdraustieji privalomuoju sveikatos draudimu (PSD), turi teisę gauti būtinosios medicinos pagalbos paslaugas, laikinai nuvykę į bet kurią kitą ES, Europos ekonominės erdvės šalį bei Šveicariją.

Iš viso ES ir nacionalinė parama kaimo plėtrai sieks 4.265 mlrd iki 2020 m.. 8 proc. LT gyventojų dirba žemės ūkio sektoriuje. Įgyvendinamos rinkos reguliavimo priemonės, kurios palaiko žemdirbių pajamų lygį, o krizių atvejais kompensuoja pajamų praradimus.

ES fondų lėšomis buvo uždaryti ir sutvarkyti 808 seni, grėsmę aplinkai kėlę sąvartynai. Vietoj jų sukurta šiuolaikinė atliekų tvarkymo sistema. Ji apima 11 regioninių atliekų šalinimo centrų ir vieną pavojingų atliekų sąvartyną, 54 žaliųjų atliekų kompostavimo aikšteles, 123 didžiųjų gabaritų atliekų saugojimo aikšteles ir atliekų priėmimo punktus.

Laisvė ir pareigos. Galimybė laisvai keliauti Šengeno erdvėje. Atsakingai saugome Šengeno išorės sieną, siūlome europinius tobulinimus (sienų apsaugos stebėjimo standartai).

Lietuvoje per pastaruosius 15 metų ES narystės dėka ženkliai pagerinta kultūros paveldo objektų, kuriuose teikiamos turizmo paslaugos, infrastruktūra.

EKSPERTŲ KOMENTARAI

Linas Kojala

Rytų Europos studijų centro direktorius

Penkiolika metų Europos Sąjungoje – netrumpas laikotarpis, leidžiantis konstatuoti, kad Baltijos valstybės jau yra įsitvirtinusios kaip visavertės ES narės. Tik turbūt nė nesusimąstome, kaip neįtikinamai būtų skambėjęs šis teiginys daugelyje praėjusio šimtmečio epizodų. Vienas iš nepriklausomos Lietuvos valstybės kūrėjų, diplomatas Petras Klimas savo atsiminimuose rašo: „Silpniausia mūsų gausios delegacijos darbo pusė buvo jos neoficialumas. Mes nebuvo prileisti prie Konferencijos stalo. Tik viena Lenkija buvo išskirta iš buvusios Rusijos kaip jau savarankiška valstybė ir net kariaujanti sąjungininkų eilėse; Latvijos, Estijos ir Lietuvos klausimai buvo svarstomi Rusijos problemų komplekse. Nedalyvaujant Rusijos delegatams, tie klausimai buvo atidedami arba rezervuoti tam tikrai Rusijos komisijai. Mums teko veikti tik neoficialiai Konferencijos prieškambariuose.“

Kitai tariant, Lietuva, Latvija ir Estija istoriškai pernelyg dažnai buvo stumdomosios didžiųjų Europos galybių, pačios neturėdamos galimybės išreikšti savo nuomonės. Dabar situacija pasikeitusi – nors ne visada susitariame, mūsų atstovai dalyvauja visuose diskusijose ir ženkliai prisideda prie bendros Europos politikos formavimo.

„Baltijos šalių istorija per 100 metų yra viena įspūdingiausių Europoje. Pusę laiko jų net nebuvo žemėlapyje, o dabar jos sugrįžo ir yra nepriklausomos. Tai mus moko, kad, kai esama politinės valios, – tiek individualios, tiek kolektyvinės, – ji tampa lemiamu veiksmu sprendžiant, kurios tautos tampa valstybėmis, o kurios – ne. Bet negalime pamiršti, kokia trapi yra demokratija ir laisvė. Visada balansuojame ant bedugnės krašto. Karai buvusios Jugoslavijos teritorijoje, Krymo aneksija, Donbasas primena mums šią pamoką“, – sakė garsus britų istorikas, Oksfordo universiteto mokslininkas Timothy Gartonas Ashas.

Todėl Baltijos šalims svarbu ne tik būti prie stalo, tačiau ir prisidėti, kad europietiškos vertybės plistų regione. Viena iš ryškiausių iniciatyvų šia linkme – Rytų partnerystės politika, skirta ES ryšių su Ukraina, Moldova, Sakartvelu, taip pat kiek mažesne apimtimi Armėnija, Azerbaidžanu, Baltarusija stiprinimui. Lietuva čia atlieka kertinį vaidmenį, nuolatos primindama, kad bent jau pirmųjų trijų valstybių integracijos siekiai turi būti remiami atveriant ES rinką šių šalių prekėms. Ilgainiui ambicingiausioms partnerėms turėtų būti pasiūlyta ir narystės ES perspektyva, kuri gerokai paspartina sudėtingų reformų įgyvendinimą, tačiau ši, Lietuvos seniai remiama idėja, kol kas nesulaukia platesnio palaikymo tarp kitų ES valstybių.

Nepaisant to, ši dimensija liks ilgalaikiu Lietuvos prioritetu; mat kuo saugesnė ES kaimynystė, tuo saugesnė ir Lietuva.

Arnoldas Pranckevičius

Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje vadovas

Dažnai į narystę Europos Sąjungoje žiūrime per ekonominės naudos prizmę, kas yra natūralu. Narystės ES nauda yra neabejotina, nes vien tik 21 mlrd. eurų Lietuvą pasiekusių investicijų padarė didžiulį pokytį daugelyje sričių: nuo renovuotų mokyklų, ligoninių, bibliotekų iki investicijų į šimtus mokslo tyrimų ar nutiestų tūkstančių kilometrų kelių. Be ES pagalbos Lietuvos raidos sėkmė būtų neišsivaizduojama. Per visą laikotarpį Lietuva patyrė didžiulį ekonominį augimą: nuo 48 proc. iki 78 proc. ES vidurkio pagal BVP vienam gyventojui, ir tai didžiausias spurtas tarp visų 28 ES valstybių po Airijos.

Tačiau noriu visada paraginti žiūrėti į narystės ES naudą ir per saugumo, laisvės ir demokratijos prizmę, nes visgi pagrindinė mūsų narystės ES ir, žinoma, NATO pergalė yra ta, kad galime išlaikyti ir saugoti savo suverenitetą. Nors atrodytų paradoksalu, kad dalį suvereniteto savanoriškai delegavome ES, tačiau tai padeda išsaugoti jį visą. Lietuva kaip valstybė niekada nebuvo taikesnė, stabilesnė, laisvesnė nei per visą 1000 metų savo istorijos.

Kartais užmirštame, kad galime tuo džiaugtis, kad Lietuvos piliečiai niekada nebuvo tokie visaverčiai pasaulio piliečiai. Su Lietuvos pasu mums dėl bevizio režimo yra atviros net 170 pasaulio šalių.

Ko, mano manymu, dar trūksta, tai išginti iš savo mąstymo *homo sovieticus* ir *homo perifericus* sindromus. Skatinu visus nuvykti į Islandiją - mažytę valstybę, kurios piliečiai sugeba išgyventi neįmanomomis sąlygomis ant vulkanų ir geizerių, kuri yra kažkur tarp Amerikos ir Europos, ir kuri tikrai galėtų daug labiau save laikyti periferija nei Lietuva. Tačiau ten islandai gyvena su didžiuliu pasitikėjimu savimi, meile savo žemei ir nejaučia jokie nepilnavertiškumo komplekso. Taigi, ką mums dar liko padaryti, tai pabaigti tą mentalinę kelionę į tikro europiečio mąstyseną, kai gerbi ir myli savo kultūrą, esi didelis savo valstybės patriotas, bet kartu esi atviras pasaulio ir Europos idėjoms ir gali tai puikiai suderinti savyje. Toks mano palinkėjimas Lietuvai artimiausiems penkiolikai metų.

Prof. Ramūnas Vilpišauskas

*Vilniaus universitetas
Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas*

Vertinant Lietuvos narystę Europos Sąjungoje, kuri apima jau net pusę viso laikotarpio nuo nepriklausomybės atkūrimo 1990 m., dažnai kyla pagunda susieti su naryste ir tai, kas svarbaus įvyko per šiuos penkiolika metų, bet nebūtinai tiesiogiai yra susiję su naryste ES. Pavyzdžiui, technologinę pažangą ar gyvenimo kokybės pokyčius. Žinoma, Lietuvai dalyvaujant 500 mln. žmonių apimančioje laisvos prekybos, paslaugų teikimo, investavimo ir judėjimo erdvėje, naudą gauna ne tik tie, kas tiesiogiai pasinaudoja jos teikiamomis galimybėmis, bet ir visa šalies ekonomika. Nors daugeliui ES narystė siejasi su ES biudžeto lėšomis, tačiau Lietuvoje ir kitose ES šalyse daryti narystės poveikio vertinimai rodo, kad būtent buvimas ES bendrosios rinkos dalimi teikia didžiausią ekonominę naudą. Įmonėms paprasčiau prekiauti visoje ES rinkoje (ir tose šalyse, su kuriomis ES yra sudariusi laisvos prekybos sutartis), vartotojai turi didesnę prekių ir paslaugų pasirinkimą už geresnę kainą, studentai paprasčiau gali vykti mokytis į kitas ES šalis, turistai - atostogauti ir pan.

Tuo tarpu dėl ES biudžeto lėšų naudos seniai vyksta diskusijos - ar ji panaudojama skaidriai ir efektyviausiu būdu, ar prisideda prie svarbiausių šalies problemų sprendimo. Be to, verta nepamiršti, kad ES biudžetas yra santykinai labai nedidelis, lyginant su valstybių narių biudžetais, o nemaža jo dalis tradiciškai skiriama žemės ūkiui, o ne toms sritims, kur bendros investicijos galėtų sukurti didžiausią pridėtinę vertę - pavyzdžiui, į transporto, energetikos jungtis, išorės sienų apsaugą ar mokslo tyrimus.

Šalia ekonominių bei finansinių narystės ES pasekmių yra ir bendresnės buvimo viename klube su demokratinėmis Vakarų šalimis pasekmės. Tai ir geresnės galimybės tinklaveikai netik tarp diplomatų, bet ir valstybės tarnybos, verslo, akademijos, kultūros žmonių iš skirtingų ES šalių. Be to, narystė ES stiprina Lietuvos balsą kalbant su Rytų kaimynėmis - tiek padedant tokioms šalims kaip Gruzija ar Ukraina suartėti su Vakariais, tiek ir bendraujant su tokiomis šalimis kaip Rusija. Tačiau reikia pabrėžti, kad nemaža dalis narystės ES naudos priklauso nuo to, kaip veikia Lietuvos valstybė, jos institucijos, koks jų santykis su šalies piliečiais. Kai šis santykis sudėtingas, kai trūksta politikų ar valdininkų pagarbos piliečiams ar pastarųjų pasitikėjimo, tada bendrosios rinkos teikiamos galimybės gali virsti emigracija į kitas ES valstybes.

Kai politikai nesutaria dėl strateginių šalies prioritetų ar, norėdami įtikti rinkėjams, vengia ilgalaikių pertvarų švietimo ar sveikatos apsaugos srityse, tai ir ES lėšos iš investicijų gali virsti korupcijos priemonėmis. Kai Lietuvos institucijos vėluoja įgyvendinti energetikos ar transporto projektus, netinkamai tvarko viešuosius finansus, tai ir Lietuvos balsas ES institucijose yra mažiau girdimas. Tai turbūt yra viena pagrindinių penkiolikos narystės ES metų pamokų - kuo efektyviau ir skaidriau veikia šalies institucijos, tuo šalis ir jos gyventojai geriau gali pasinaudoti naryste ES. Tai, kad galime susimobilizuoti, parodė ir Lietuvos pirmininkavimas ES Tarybai, ir tai, jog Lietuva yra matoma ES svarstant Rytų partnerystės ar energetikos klausimus. Kita vertus, dažnai tokia mobilizacija kyla tik įvykus krizei. Be to, Lietuvos atstovai kaip koalicijų partneriai menkai pastebimi ES institucijose, o daugelis Seimo narių nesugebėtų pasakyti, kokie yra Lietuvos strateginiai prioritetai ir kaip prie jų įgyvendinimo galėtų prisidėti ES. Tuo labiau, ką Lietuva galėtų pasiūlyti kitoms ES narėms mainais už solidarumą mums rūpimais klausimais.

DARBUI SU MOKSLEIVIAIS

1. Ką manote apie Lietuvos narystės ES 15 metų ekonominius ir ne ekonominius pasiekimus ir iššūkius?
2. Peržvelkite Užsienio reikalų ministerijos parengtas Lietuvos narystės ES sėkmės istorijas ir jas aptarkite: ar mokiniai jas patyrė?
3. Galbūt dauguma mokinių jau yra gimę Lietuvai būnant ES nare? Padiskutuokite, kaip Lietuva gyveno iki tol, ką mokiniai žino apie pasiruošimą narystei?
4. Ką mokiniai mano apie publicisto V.Beresnevičiaus išsakytą nerimą, kad dėl narystės ES lietuvių tauta dar po 15 metų neteks savo tapatybės, dar po 15 metų šalyje gyvens daugybė migrantų?
5. Paieškokite susijusios temos bei panaudokite metodą klasėje iš „Pažink Europą“ rinkinio.

DALYVAUKITE KONKURSE!

Gerbiami mokytojai, siekdami paskatinti Jus išbandyti metodų rinkinį „Pažink Europą“, skelbiame konkursą!

Pasirinkite vieną ar - dar geriau - kelias skirtingas temas bei atitinkamas priemones iš naujojo metodų rinkinio, išbandykite su mokiniais ir atsiųskite mums savo bei mokinių įspūdžius iki vasario 3 d.

Lauksime 1-2 lapų aprašymo *word* formate (max 1000 žodžių arba 6000 spaudos ženklų apimties be tarpų) e.paštu aktualiju.pamoka@gmail.com. Jei turite galimybių, pridėkite ir nuotraukų (asmens duomenų apsaugos sumetimais, siūlome vengti mokinių veidų fiksavimo).

Iki vasario 12 dienos komisija, sudaryta iš naujienlaiškio rengėjų ir partnerių atstovų, atrinks tris nugalėtojus, vertinant išbandytų metodų kiekį ir aprašymo išsamumą bei kokybę. Nugalėtojus apdovanosime puikiais Užsienio reikalų ministerijos, Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje bei Vilniaus universiteto įsteigtais prizais!

Išbandžiusiems metodų rinkinį ir užpildžiusiems grįžtamojo ryšio anketą taip pat iki vasario 3 d., nepriklausomai nuo to ar dalyvausite konkurse ar ne, padovanosime paskatinamųjų prizų *prizų kiekis ribotas! Anketą rasite [čia](#).

RĖMĖJAI:

IŠSAMIAU APIE METODŲ RINKINĮ

Kviečiame pažiūrėti metodų rinkinio pristatymo video Mokytojų TV. Įrašą rasite [čia](#).

Metodų rinkinį Všj „Nectarus“ 2012 m. išleido Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje lėšomis ir 2019 m. atnaujino LR užsienio reikalų ministerijos iniciatyva. Apie priemonę kalbiname Nerijų Kriaučiūną, metodų rinkinio sudarytoją ir Všj „Nectarus“ vadovą.

- **Apie ką yra metodų leidinys „Pažink Europą“ ir kam jis skirtas?**

- Kalbėtis Europos Sąjungos temomis nėra pati lengviausia užduotis. Kalbėtis įdomiai ir įvairiai yra iššūkis. Metodai skirti jaunimo sudominimui ir paskatinimui gilintis į tai kas vyksta ES, ką jie gali, būdami ES piliečiai, kokią ES jie nori ir gali sukurti. Leidinys - tai pagalba ir įkvėpimas mokytojams, kurie gali taikyti šiuos metodus įvairiose pamokose.

- **Kuo šis rinkinys patrauklus mokytojams kaip metodinė medžiaga?**

- Metodų rinkinys sudarytas iš praktinių mūsų darbe su jaunimu patikrintų metodų, kaip dirbti su sudėtingomis temomis. Neformalaus ugdymo ilgametė patirtis leidžia manyti, kad pasiteisinę metodai bus efektyvūs ir mokytojų darbe su mokiniais, nagrinėjant kartais sudėtingas, nevienareikšmes ES temas žymiai lengviau.

- **Rinkinys šį rudenį buvo atnaujintas. Kuo pasižymi naujasis leidimas?**

- Naujajame leidime daugiau dėmesio skyrėme Lietuvos vaidmeniui ES ir kaip Lietuvos jaunimas gali daryti įtaką tam, kad ES geriau atlieptų jų poreikius.

- **Kaip siūlytumėt mokytojams geriausiai pasinaudoti metodų rinkiniu?**

- Dažnai mokytojai jaučiasi neužtikrinti, kai reikia dirbti su nevienareikšmėmis temomis, kurios sulaukia skirtingų vertinimų ir neturi vieno teisingo atsakymo. Padrąsinčiau mokytojus diskutuoti su mokiniais, sudarant jiems galimybes mokytis kalbėtis sudėtingomis temomis konstruktyviai ir pagarbiai. Linkėčiau nebijoti suklysti ir daugiau eksperimentuoti.